

ומשמעותו, שיקדים להתפלל ולהצדיק לבוראו, ורק אחר כך יפנה לדרכו ולעסקיו.⁽²⁸⁾

ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך, הקב"ה עושה [מצליח] לו חפציו. שנאמר [תהלים פה יד] "צדק לפניו יהלך, ואז הקב"ה ישם לדרך פעמיו"⁽²⁹⁾.

אמר רבי יונה אמר רבי זירא: כל הלך שבעת ימים בלא חלום נקרא "רע", שנאמר [משלי יט כג] "ושבע ילין — כל יפקד רע". ודרשו, אל תקרי "שִׁבְעֵ" אלא "שִׁבְעֵ". וביאורו, שחלום רע הוא סיעתא דשמיא לעורר את האדם לתקן דרכו, ואם לא הראוהו חלום רע שבעה ימים, נראה שאינו ראוי לפקדו משמים.⁽³⁰⁾

אמר ליה רב אחא בריה דרבי חייא בר אבא לרבי יונה: הכי אמר רבי חייא אמר רבי

יוחנן: כל המשביע עצמו מדברי תורה, ואחר כך לך, אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר "ושבע מדברי תורה ילין — כל יפקד רע".

שנינו במשנה: אלו הן בין הפרקים:

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה, דאמר בין "אלהיכם" ל"אמת ויציב" לא יפסיק כלל, ואפילו להשיב.

ועוד אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: מאי טעמיה דרבי יהודה? והרי פרשת ציצית מסתיימת ב"אלהיכם" ואילו "אמת ויציב" הוא תחילת הברכה שאחרי הקריאה, ולמה לא יפסיק בו כ"בין הפרקים"?

וביאר, שרבי יהודה סבר שראוי לאמרם יחד, משום דכתיב [ירמיה י י] "וה' אלוהים י-ב אמת". וכיון שמצינו שהנביא חיברם, אין מפסיקים ביניהם.⁽³¹⁾

27. המשנה ברורה [ס"ק יט] הביא בשם הכסף משנה [תפלה ו ד] שאיסור זה חל גם קודם מנחה ומעריב משהגיע זמנם. ולכאורה יש לחלק בין היוצא לדרך שלא יגיע למקומו עד סוף זמן תפלה, שהוא רק חשש שמא יאלץ להתפלל בדרך, לבין מי שיגיע למקומו, שהוא איסור משום "עשיית חפציו" [ראה ס"ק כ], ואיסור עשיית חפציו אינו נוהג במנחה. וראה שבט הלוי [ח"ח יח] ואשר לשלמה [ג טו] ושיח הלכה [פט ס"ק יז] שדנו בטעם איסור זה.

28. בדברי חמודות [כט] הקשה מכאן על רבינו יונה שהתיר לשאול בשלום חברו כשהוצרך לילך לעסקיו ופגע בו באקראי, וכיצד יתכן שהלך לעסקיו קודם שהתפלל. ובאליהו רבה [ד] חילק, שהאיסור רק להתעסק בעסקיו, אך מותר ללכת לראות מצבם. וראה פמ"ג [א"א ח,

י] שתמה מה החילוק בין הליכה לדרך שנחשבת עשיית חפציו, להליכה לראות עסקו.

29. על פי המהרש"א, שבדרשא הראשונה פירשו הפסוק על האדם, ובדרשא השניה על הקב"ה. ורבינו אפרים [עה"ת, נח] כתב שר"ת צדק לפניו יהלך הם "צלי", דהיינו שראוי להקדים תפילה לפני דרכו.

30. בספר מעון הברכה ביאר על פי דברי הערוך שאין משמעות לחלום ביום צם, ולפיכך צריך שיעברו עליו שבעה ימים שבתוכם שבת שאין צמים בה, ולכן נאמר הפסוק בלשון "שביעה", שאינו צם.

31. רבינו יונה הביא מחלוקת ראשונים אם דינו כאמצע הפרק ששואל מפני היראה ומשיב מפני

רבי יוחנן: חוזר ואומר "אמת". רבה אמר: אינו חוזר ואומר "אמת".⁽³³⁾

ההוא גברא דנחית, ירד לפני התיבה, קמיה דרבה. שמעיה רבה דאמר "אמת אמת" תרי זימני, ולא חזר ואמר "ה' אלוהיכם אמת".⁽³⁴⁾ אמר רבה: כל "אמת אמת", — שטף הלשון של תיבת "אמת", תפסיה להאי.

ועתה דנה הגמרא באופן שהפסיק אחר שאמר "ה' אלהיכם אמת",⁽³²⁾ האם כשמתחיל לומר שוב את ברכת "אמת ויציב" הוא חוזר ואומר פעם נוספת "אמת", או שמתחיל ב"ויציב" ואינו חוזר ואומר "אמת"?

ונחלקו בכך אמוראים: אמר רבי אבהו אמר

הכבוד, או דינו כאמצע הפרק ששואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. ובמאמר מרדכי נקט שאסור להפסיק אפילו בשהיה בעלמא. ולכאורה טעם האוסרים כדברי הרמב"ם [יסוה"ת א ד] שלמד מקרא זה ש"הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמיתתו" ולכן דינו כפסוק ראשון, שאין מפסיקין ביחוד.

אכן הרמב"ם עצמו [ב יז] נקט כדעה הראשונה, וביאר הרשב"ץ [יד ב] שהולך לשיטתו ש"מפני היראה" הוא שמא יהרגנו ולכן יכול להפסיק גם בין "ה' אלוהיכם" ל"אמת" [ולא ביאר "מפני הכבוד"]. ולביאור זה ת"ק ורבי יהודה נחלקו אם לפני "אמת" הוא אמצע הפרק או בין הפרקים.

33. הבית יוסף [ריש סא] כתב שמדברי רבה מוכח שאין יחיד חוזר ואומר "ה' אלוהיכם אמת".

34. הבית יוסף ביאר שטענת רבה היתה כמבואר לעיל שאין כופלים לומר "אמת" בלבד, אלא צריך לומר "ה' אלוהיכם אמת" וכמבואר במדרש הנעלם שמשלים בהן רמ"ח תיבות. ומה שלא אמר לו רבה כך הוא משום מכאן שבזמנם לא היה הש"ץ חוזר על שלשת התיבות אלא היו אומרים "אל מלך נאמן".

והמג"א הביא מ"עשרה מאמרות" שלא יאמר בתחילה "אמת" אלא רק בחזרתו, וביאר שהעובר לפני רבה אמר גם בלחש "אמת", ועל כך העיר רבה שנמצא אומר רמ"ט תיבות.

וראה בביאור הגר"א שודאי אמת עולה מן המנין אף שהוא מן הברכה שהרי אף ט"ו ויין עולין, וכוונתו כנ"ל, שהרי המחבר פסק [סו ה] שלא יפסיק כלל, ואם כן הש"ץ אינו צריך לומר

אולם יתכן שהראשונים נחלקו אם דברי הנביא לימדו ש"אמת" תחשב כחלק מק"ש, ודינה כאמצע הפרק, או שלימדו שצריך לסמוך ק"ש ל"אמת" ולכן אסור לפסוק ביניהם כלל, אף אם נחשב "בין הפרקים" כי "אמת" היא תחילת הברכה. וכן משמע מדברי הרי"א³⁵ כאן ורשב"ם פסחים [קד ב], וראה פחד יצחק פסח [סה].

32. רבינו יונה ביאר שהנידון באופן שהפסיק בדיבור מפני הכבוד או היראה, או ששהה בהמתנתו לש"ץ, אך אם לא היה כל הפסק פשיטא שאינו חוזר לומר "אמת". ובמעדני יו"ט שאם יחזור דומה לאומר "שמע שמע", ולפי המבואר לעיל אם "אמת" היא תחילת

35. הרי"א פסחים [קד ב], וראה פחד יצחק פסח [סה].

אמר רב יוסף: כמה מעליא ההיא שמעתתא דלהלן:

דכי אתא רב שמואל בר יהודה מארץ ישראל לבבל אמר: אמרי במערבא כשקוראים בארץ ישראל קריאת שמע בערבית אין אומרים כל פרשת ציצית אלא רק "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, אני ה' אלהיכם אמת".⁽³⁵⁾ כי מצות ציצית אינה נוהגת בלילה, ואין צורך להזכירה.

אמר ליה אביי: מאי מעליותא דהאי שמעתתא? וכי לא היו צריכים לומר את כולה, הא אמר רב כהנא אמר רב: בקריאת שמע בערבית לא יתחיל, אינו צריך להתחיל לקרא פרשת ציצית, ואם התחיל, גומר!⁽³⁶⁾ וכיון שבני ארץ ישראל התחילו לאמרה, למה לא גמרו לומר כולה?

וכי תימא שאמירת "ואמרת אליהם" בלבד לא הוי התחלה, כי עדיין לא התחילו לומר את ענין מצות ציצית, ולכן יכלו לדלג ולומר רק את סוף הפרשה.

והאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב: קריאת "דבר אל בני ישראל" לא הוי התחלה, אבל קריאת "ואמרת אליהם" הוי התחלה. ואם כן למה לא סיימו לומר את כל הפרשה?

מתרצת הגמרא: אמר רב פפא: קסברי במערבא שאמירת "ואמרת אליהם" נמי לא הוי התחלה, ואינו מתחייב להמשיך לומר את כל הפרשה עד דאמר "ועשו להם ציצית", שרק אמירת ההתחלה של ענין ציצית האמור בה מחייב לומר את כולה.

אמר אביי: הלכך, אנן בניי בבל אתחולי מתחלינן לקרא פרשת ציצית בערבית עד "ואמרת אליהם", כמו דקא מתחלי במערבא [ובכך אנו נוהגים שלא כרב שאמר "לא יתחיל"]. וכיון דאתחלינן, ודעתנו ש"ואמרת אליהם" נחשבת התחלה, מגמר נמי גמרינן לומר את כל הפרשה. דהא אמר רב כהנא אמר רב, "לא יתחיל, ואם התחיל גומר".

חייא בר רב אמר: אם אמר "אני ה' אלהיכם" צריך לסיים ולומר "אמת", כלשון הנביא "וה' אלוהים אמת". וגם עליו להמשיך את הברכה המתחילה ב"אמת ואמונה". אבל אם קרא פרשת ציצית ולא אמר "אני ה' אלוהיכם", אינו צריך לומר "אמת", ולא את המשך הברכה.

ומקשה הגמרא: איך יכול לדלג על כל פרשת ציצית והברכה שאחריה, והא שנינו לעיל [יב ב] שהקורא בעי לארכורי יציאת

"אמת" בלחש, כי אינה חלק מק"ש אלא צריך לסומכה לק"ש ודי בצירוף כשחוזר בקול.

35. אף שאמרו לעיל [יב ב] כל פרשה שלא פסקה משה לא פסקינן, ביאר הריטב"א שמצינו פסוק שלם בלשון זו בספר ויקרא [יח ב]. וכתב מהר"ץ חיות שלכן קילס רב יוסף שמעתתא זו שדקדקו לומר כפסוק זה שלא לפסוק פרשה שלא פסקה משה.

והרשב"א תירץ שכל עוד לא התחיל לומר את עיקר ענין הפרשה, אינו נחשב כפוסק את הפרשה. ובשו"ת חתם סופר [או"ח י] כתב שלא נעלם מהרשב"א הפסוק בויקרא, אלא שרצה ליישב גם את מנהגו לומר "אני ה' אלוהיכם", אך לדידן שאומרים "ה' אלוהיכם אמת" אין קושיא [וראה מש"כ ביו"ד קח]

36. הט"ז [יו"ד קיז ג] הוכיח מכאן שאיסור

מצרים בלילה? (37)

ומתרצת הגמרא: **דאמר הכי: (38) "מודים אנחנו לך ה' אלוהינו שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועשית לנו ניסים וגבורות על הים ושרנו לך", ומסיים "מי כמכה" (39) עד "גאל ישראל", ומקיים בזה את חיובו להזכיר יציאת מצרים בלילות.**

שנינו במשנה: אמר רבי יהושע בן קרחה, למה קדמה פרשת שמע ל"והיה אם שמע"? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה.

ומביאה הגמרא טעם נוסף להקדמת "שמע" ל"והיה אם שמע".

תניא: רבי שמעון בן יוחאי אומר, בדיון הוא שיקדים לקרוא פרשת "שמע" לפני "והיה אם שמע", משום שזה, "שמע", עוסקת בחיוב האדם ללמוד תורה בעצמו, וכמו שנאמר בה "ודברת בס", ואילו זה, "והיה אם שמע", עוסקת בחיוב ללמד אחרים, שהרי נאמר בה

"ולמדתם אותם". ובהכרח צריך האדם להקדים וללמוד בעצמו, ורק אחר כך יוכל ללמד אחרים.

ומשום כך קדמה גם אמירת פרשת "והיה אם שמע" ל"ויאמר", שזה, "והיה אם שמע", נאמר בה ללמד תורה, ואילו זה, "ויאמר", נאמר בה רק לעשות מצוות ציצית.

ותמהה הגמרא: **אטו, וכי "שמע" רק "ללמוד" אית ביה, וכי "ללמד" ו"לעשות" לית ביה? והא כתיב בפרשת "שמע" "ושנתם", דהיינו "ללמד", וגם נאמר בה "וקשרתם", וכתבתם", דהיינו "לעשות" מצוות? (40)**

ותו קשה על טעם הברייתא, וכי בפרשת "והיה אם שמע" רק "ללמד" אית ביה, ואילו "לעשות" לית ביה? והא כתיב בה "וקשרתם" דהיינו עשיית מצוות תפילין, וכן "וכתבתם" שהיא עשיית מזוזה?

שהותר כשהתחיל בהיתר, מותר גם באופן שידע שיגמור באיסור. וביאר החתם סופר [יו"ד קח] שלמד שיש איסור לגמור את הקריאה כי מפסיק בכך בין הק"ש לברכותיה, אלא שהותר משום מתחיל בהיתר אף שיודע שיגמור באיסור, וראה חוות יאיר [י].

37. רש"י לעיל [יב ב ד"ה מתני'] והרמב"ם הפיה"מ [שם] נקטו שלבן זומא אומרים כל פרשת ציצית מפני יציאת מצרים שבה, ולרבנן אין קוראים אותה כלל. והקשה על כך השאגת אריה מהמבואר בסוגיין, שאומר רק "יציאת מצרים", וראה שם הערה 47.

38. הרש"ש תמה שהרי לעיל [יב א] שנינו "כל שלא אמר אמת ואמונה בערבית לא יצא ידי

חובתו" ואם כן אין די בהזכרת יציאת מצרים בנוסח זה גרידא.

ובמשנה ברורה [סו נג] תמה שהרי בתוספתא [פ"ב] מבואר שצריך להזכיר "מלכות ובכורות", וכתב שדוּחַק לומר שחיוב זה נקבע רק בשחרית ולא בערבית, וראה רש"י [יב א ד"ה שנאמר] שב"ואמונה" מוסיף על "ויציב" את העתידות, ויל"ע אם כולל גם מה שב"ויציב", וראה רשב"א [יא א].

39. כך פירש רש"י, ואילו הרשב"א נקט שמיד אחר הנוסח הקצר חותם בברכת "גאל ישראל".

40. בשאגת אריה [יד] הקשה מכאן לדעת הרמב"ם שיש חיוב עשה להתפלל מ"לעבדו מכל לבבכם", ואם כן למה לא הקשו גם ממנו.

שמונה עשרה.

ומקשה הגמרא: **והיכי עביר רה הכי להקדים קריאת שמע להנחת תפילין? והתניא: החופר כוך לקבורת מת בקירות של מערת קבר, נחשב כעוסק במצוה, ולכן הוא פטור באותה שעה מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפילין, אף שזמן קיומם הוא בעת חפירתו, וכל שכן שנפטר מכל מצוות האמורות בתורה שאין זמנם קבוע.**

הגיע זמן קריאת שמע, עולה מהמזרח, (44) ונוטל ידיו, ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל. ומשמע שמקדים הנחת תפילין לקריאת שמע, ושלא כהנהגת רב שהקדים לקרא שמע לפני הנחת תפילין?

וטרם יישוב קושיא זו, מקדימה הגמרא לדון בעצם דברי הברייתא:

הא גופא קשיא: רישא אמר התנא שהוא "פטור" מקריאת שמע כיון שהוא עוסק במצוה. ואילו סיפא אמר התנא שהוא חייב לעלות ולקרוא?

ומבאר הגמרא: **הא לא קשיא, סיפא**

ומבאר הגמרא: **אלא הכי קאמר התנא בברייתא: בדין הוא שתקדם "שמע" ל"והיה אם שמע", שזה, פרשת "שמע" נאמר בה "ללמוד" ו"ללמד" ו"לעשות", ואילו ב"והיה אם שמע" לא נאמר בה "ללמוד" אלא רק "ללמד" ו"לעשות".**

ומשום כך קדמה גם אמירת פרשת "והיה אם שמע" ל"ויאמר", שזה, "והיה אם שמע", נאמר בה "ללמד" ו"לעשות", ואילו "ויאמר" אין בה אלא "לעשות" בלבד.

ומקשה הגמרא: למה הוצרך רבי שמעון לתת טעם לסדר קריאת פרשיות קריאת שמע, ותיפוק ליה מטעמו דרבי יהושע בן קרחה, במשנה.

ומבאר הגמרא: רבי שמעון אינו חולק על הטעם במשנה, אלא "חדא ועוד" קאמר. **חדא, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצוות. ועוד טעם, משום דאית ביה הני מילי אחרנייתא. (41)**

רב משי ידיה, היה נוטל ידיו בבוקר, וקרא קריאת שמע, ואנח (42) תפילין, (43) ומצלי

41. הרמב"ם [ק"ש א ב] כתב: ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה יחוד ה' ואהבתו ותלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה שיש בה צווי על שאר המצוות, ואח"כ ציצית שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצוות. וראה כסף משנה ולחם משנה.

42. תוס' ביארו שרב הניח תפילין והפסיק בכך בין גאולה לתפילה כי עיקר ק"ש ותפילה שייכי בתפילין, אך להתעאף בציצית אסור, ודעת הב"י שלא יברך עליהם, אך הרמ"א כתב שאם מניחם קודם "גאל ישראל" יכול לברך.

43. הטעם ש"עולה" ואינו קורא במערת הקבר,

44. במגן גבורים [סא] הוכיח מכאן שראוי לישון עם ציצית, שהרי לא הוזכר שרב התעטף בה, אף שעטיפת ציצית קודמת להנחת תפילין. אך כבר הביא המעדני יו"ט [מ] בשם הלבוש

מדברת באופן שיש תרי אנשים שעוסקים בחפירה, ואינם יכולים לחפור יחד, ולפיכך יקרא אחד מהם ויתפלל, וכשיגמור יחליף עם חברו. ואילו **סיפא** עוסקת בחד, שחופר לבדו, וחייב להמשיך בה עד שיסיים, ופטור מכל המצוות.

ושבה הגמרא לקושייתה על רב: **מכל מקום, קשיא לרב**, הרי הנחת תפילין קודמת לקריאת שמע.

ומתוצת הגמרא: **רב** חולק על ברייתא זו, כי **כרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה**, דאמר במשנתנו שצריך לקבל **עול מלכות שמים** תחילה בפרשת "שמע", ואחר כך יקבל **עול מצוות**, ולכן הניח תפילין אחר קריאת שמע.

ודחה הגמרא: **אימר דאמר רבי יהושע בן קרחה** כשיש עליו חיוב לקרוא שתי קריאות, שצריך להקדים קריאה של "שמע" שהיא קבלת עול מלכות שמים, לקריאה של "והיה" שהיא קבלת עול מצוות. אך כשחייב במצוות קריאה ועשייה, להקדים קריאה של "שמע" לעשייה מצוות בפועל, מי שמעתי ליה?

ותו, טעם נוסף לדחות: **מי סבר ליה רב כרבי יהושע בן קרחה? והאמר רב חייא בר**

אשי: זימנין סניאין [פעמים רבות] הוה קאימנא קמיה דרב, וראיתי שהוא מקדים לקום בבוקר, ומשי ידיה, (45) ומברך ברכות התורה ומתני לן פרקין, ומנח תפילין, והדר קרי קריאת שמע. ומשמע מכך שרב חולק על רבי יהושע בן קרחה, שהרי הקדים לעסוק בתורה, שהיא "קריאה של מצוה" לפני קריאת שמע שהיא "קריאה של עול מלכות שמים" (46).

וכי תימא שרב אכן סובר כרבי יהושע בן קרחה, ומה שהקדים ללמוד קודם קריאת שמע היה רק באופן דלא מטא זמן קריאת שמע.

אי אפשר לומר כן. כי אם כן, מאי חידוש יש במהדוניה דרב חייא בר אשי? והרי פשוט שקודם זמן קריאת שמע מותר ללמוד. ובהכרח, שבא לומר בעדותו שרב למד גם אחר שהגיע הזמן וחלק על רבי יהושע בן קרחה.

ודוחה הגמרא: באמת יתכן שרב סובר כרבי יהושע בן קרחה, ועדותו של רב חייא בר אשי היתה שרב למד קודם שהגיע הזמן. וחידושו הוא לאפוקי ממאן דאמר דלמשנה אין צריך לברך ברכות התורה, קא משמע לן דאף למשנה צריך לברך, שהרי רב בירך

יתבאר להלן [יח א הערה 9] ממקורו במס' שמחות [יג] שביה"ק הוא מקום "מזוהם ומעופש".

45. המג"א [רלג ח] הוכיח מכאן שהנוטל ידיו לתפילה, אפילו אם הפסיק בין הנטילה לתפילה בלימוד, אינו צריך לחזור וליטול, ולהלן [טו א] נרחיב בזה.

46. רש"י פירש ש"מקדים לעסוק בתורה, דהיינו עשיה דמצוה" והגיה הגר"א "קריאה דמצוה", וכך ביארנו בפנים.

וכבר תמה הב"ח למה לא הקשו סתירה בעצם הנהגות רב, שפעם הקדים ק"ש ופעם הנחת תפילין. והמהרש"א נקט שאמנם בסוף הקשתה כן הגמרא "מכל מקום קשיא לרב". והרש"ש.

קודם לימודו⁽⁴⁷⁾.

ומקשה הגמרא: **מכל מקום, קשיא לרב** שהקדים לקרוא קריאת שמע, מהברייתא שהחופר קבר מניח תפילין קודם קריאת שמע⁽⁴⁸⁾?

ומתרצת הגמרא: רב היה מניח תמיד תפילין קודם קריאת שמע. ורק בפעם הזו

שהוזכרה בתחילת הענין, **שלוחא הוא דעוית**, שאיחר להביא לו תפיליו עד שחשש שיעבור זמן קריאת שמע⁽⁴⁹⁾ ולכן הקדים לקרוא ואחר כך הניח תפילין.

אמר עולא: כל הקורא קריאת שמע⁽⁵⁰⁾ בלא תפילין⁽⁵¹⁾ — כאילו מעיד עדות שקר בעצמו!⁽⁵²⁾

בהגהות מראה כהן [ח ב] שנקט להיפך.

51. תוס' [ד"ה ומנח] כתבו שהקורא בלא ציצית אינו "מעיד שקר" כי היא אינה חובה על האדם אלא אם יש לו טלית, ובהכרח חיובה רק מצד הטלית. [והרא"ש הוסיף שאם לא ילבשנה עתה ילבשנה לאחר זמן]. אך המאירי כתב שאם בעת ק"ש לבוש בד' כנפות בלא ציצית נחשב כמקריב זבח בלא נסכים. והמג"א [כד ג] הביא שדעת הזוהר שגם בלא ציצית נחשב "מעיד שקר". וראה מור וקציעה שביאר שלא נחלקו.

וראה בלבוש [כה] שגם הקורא פרשת ציצית בלא ציצית אינו נחשב מעיד שקר, כי אינה חובת הגוף, ולפי ביאור הב"ח [בהערה הבאה] אינו שקר "בעצמו" כי אינו מעיד על היחוד.

52. רש"י פירש שהיא לישנא מעליא, וביאר במעדני יו"ט שאילו התכוון באמת שה' אחד היה מקיים מצוותיו. והב"ח [סי' כה] ביאר שכוונתו כי הנחת תפילין מורה על יחוד ה', וכשאינו מניח נראה שאינו מודה ביחודו אף שאומר בפיו [והמ"ב כה יד למד מכאן שכשאומר "ואהבת" צריך להכניס אהבה בלב, שלא יראה כדובר שקר, ויש לחלק].

ותוס' ביארו שמעיד שקר באדון שצוה שהוא קורא "והיו לטוטפות על ירך" ואינם שם. ורבינו יונה ביאר שכשאינו מניחם נמצא שמעיד על עצמו ממש שעדותו שקר,

47. הריטב"א תמה שהרי לעיל [יא ב] מבואר שרב למד עמם מדרש, ואיך הוכיח מכך שצריך לברך לפני לימוד המשנה. וכתב שהגמרא לא דייקה כי כאן אינו עיקר ענין זה, [ובאמת הכוונה להוכיח שמברך למדרש ולא למקרא, וכדלעיל]. והרש"ש גרס שהנידון כאן על ברכה לתלמוד.

48. קושיית הגמרא אפילו אם סבר כריב"ק, שהרי מנלן להקדים קריאה לעשיה, וכל שכן לפי הצד שאינו סובר כמותו.

49. המג"א [סו יב] הוכיח מכאן שאם אין לו תפילין, עדיף שימתין עד שיסיימו הציבור תפילתם וישאלם מחברו, ולא יתפלל עמהם ויניח תפילין אחר התפילה, שא"כ היה עדיף להעמיד שרב קרא בלא תפילין כדי לקרא עם הציבור, אך מדברי תוס' הוכיח להיפך, שהרי אילו תפילה עם תפילין עדיפה מתפילה בציבור למה המשיך רב לומר את ברכת הגאולה, [והניחם בין גאולה לתפילה] ולא המתין אחר ק"ש לשליח שיביא תפיליו.

50. באור שמח [ק"ש א י] כתב שאם נאנס ולא קרא ק"ש של ערבית, ובא לקרותה קודם הנץ, אע"פ שכבר יכול להניח תפילין, אם לא הניחם אינו נחשב "מעיד שקר" כי קריאתו היא של ערבית, שאין בה חיוב הנחת תפילין, וראה

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: (53) הקורא קריאת שמע בלא תפילין, אינו מקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות, והרי הוא כאילו הקריב עולה בלא מנחה, וכאילו הביא זבח בלא נסכים!

ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה לנקביו, כדי שיהא גופו נקי בעת קריאת שמע ותפילה, ויטול ידיו, ויניח תפילין, ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזו היא קבלת עול מלכות שמים שלמה⁽¹⁾.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנפנה לנקביו ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב [תהלים כו ו] "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה מזבחהך ה'".

אמר ליה רבא לרבי חייא בר אבא: וכי לא סבר לה מר שהנוטל ידיו לפני התפילה מעלה עליו הכתוב כאילו טבל כל גופו במקוה, שהרי כך משמע מדכתיב לשון "ארחץ [בנקיון]" שמשמעותו "ארחץ את עצמי", ולא נאמר "ארחיץ [כפי]" שמשמעותו שארחץ את ידי, ובהכרח הכוונה שבשכר רחיצת ידיו נחשב כרוחץ כל גופו לתפילה.

אמר ליה רבינא לרבא: חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר "מי שאין לו מים לרחוץ ידיו כשבא להתפלל, מקנח ידיו בשפשוף בעפר ובצרוור ובקסמית".

אמר ליה רבא לרבינא: שפיר קאמר אותו צורבא מרבנן, שהרי מי כתיב "ארחץ במים"? — "ארחץ בנקיון" כתיב

53. ביאר רבינו יונה שעולא סבר שמקיים מצות ק"ש בשלימות אלא שיחד עם זאת הוא מעיד עדות שקר, שהרי אינו אומר אמת. אך רבי יוחנן סבר, כיון שקורא ואינו מקבל עליו עול נמצא שאינו מקיים את מצות ק"ש בשלימות.

והגר"א כתב שיש נפקא מינה ביניהם, כי לרבי יוחנן צריך לחזור ולקרא ק"ש עם תפילין, ולעולא אין צריך לחזור. וראה משנה ברורה [לב רלג] שגם אם הותר קשר של יד, חוזר.

ובשו"ת שואל ומשיב [מהדו"ג ג נא] העיר שהרי נסכים שלא הביאן יום מביאן למחר [מנחות טו א], ולמה בהנחת תפילין לא תועיל הנחתן אחר זמן. ושמא רק נסכים שבאין גם בפני עצמן יכול להביאם אחר זמן, אך לרבי יוחנן הנחת תפילין היא חלק ממצות ק"ש. אולם בטל תורה הביא מרמ"ע מפאנו שלרבי יוחנן אם קרא ק"ש אחר שחלץ תפיליו יצא.

ובדגול מרבבה [מו ט] כתב שהקורא שמע ישראל קודם שחורית, יכוון שלא לצאת שלא היא כמעיד שקר, וראה רש"י במדבר [כג כד].

1. ביאר רבינו יונה "מפני שבתפילין שבראש אדם משעבד לבורא ית' הנשמה שהיא במוח, ובתפילין שבזרוע אדם משעבד גופו, ומפני כך צוו להשים אותם כנגד הלב שהלב הוא עיקר התאוות והמחשבות, ובזה יזכור את הבורא... וכשקורא ק"ש ומתפלל בענין שמשעבד לו נשמתו וגופו זו היא מלכות שמים שלימה".

ודקדק מלשון "ומתפלל" שגם בתפילה צריך שיהיו תפילין בראשו [וכ"כ תוס' ד"ה מנח]. והרמב"ם [תפילין ד כו] כתב "אע"פ שמצוותן ללבשן כל היום, בשעת תפילה יותר מן הכל. אמרו חכמים כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו" ומשמע שבתפלה